

به نام خدا

مسائل اریک فروم

بررسی و مروری بر آرا و اندیشه‌های
انسان‌شناسانه‌ی اریک فروم

مسعود ربیعی‌فر

سرشناسه	ریبی فر، مسعود، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور	مسائل اریک فروم: بررسی و مروری بر آرا و اندیشه‌های انسان‌شناسانه‌ی اریک فروم/ مسعود ریبی فر.
مشخصات نشر	آستانه اشرفیه: مینوک، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۱۹۰ ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک	978-622-95525-7-5
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	واژه‌نامه.
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۷۳] - ۱۸۲.
یادداشت	نمایه.
عنوان دیگر	بررسی و مروری بر آرا و اندیشه‌های انسان‌شناسانه‌ی اریک فروم.
موضوع	فروم، اریک، ۱۹۰۰ - ۱۹۸۰م. -- نقد و تفسیر
موضوع	Fromm, Erich -- Criticism and interpretation
موضوع	فروم، اریک، ۱۹۰۰ - ۱۹۸۰م. -- دیدگاه درباره انسان
موضوع	Fromm, Erich -- Views on human beings
موضوع	انسان‌گرایی Humanism
رده بندی کنگره	BF۳۰۰۹
رده بندی دیویی	۱۵۰/۱۵۷/۱۲
شماره کتابشناسی ملی	۸۵۴۶۲۰۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیبا

نشر
مینوک

مسائل اریک فروم

پدیدآور	مسعود ریبی فر
ناشر	نشر مینوک
نوبت چاپ	اول ۱۴۰۰
طرح جلد	فرهاد وارسته
صفحه‌آرایی	هنر و اندیشه
شمارگان	۵۰۰ نسخه
چاپ	پیشگام
قیمت	۴۵۰۰۰ تومان
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۹۵۵۲۵-۷-۵

کلیه حقوق برای پدیدآور محفوظ است و هرگونه کپی‌برداری به موجب قانون پیگرد قانونی دارد.

فهرست

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۷.....	پیشگفتار.....
۱۷.....	گوش سوم.....
۲۳.....	از نگاه فروم.....
۴۷.....	انتقادات وارده بر اریک فروم.....
۵۱.....	دیدگاه اریک فروم درباره‌ی ادیان.....
۶۱.....	پدیده‌ی عشق.....
۷۹.....	اریک فروم و مکتب فرانکفورت.....
۱۰۱.....	شبح ایدئولوژی.....
۱۱۷.....	هزار توی آدمی.....
۱۳۱.....	اریک فروم و دیگران.....
۱۳۹.....	پی‌نوشت‌ها.....
۱۶۵.....	واژگان انگلیسی.....
۱۷۳.....	کتاب‌شناسی.....
۱۸۳.....	نمایه.....

پیشگفتار

بعضی از تئوری‌ها نقطه برای لذت بردن آدمی و اقناع حس علمی به کار می‌آیند، این تئوری‌ها می‌آیند و بعد از مدتی دیگر، به موزه‌ی علوم و گنجینه‌ی دانش بشری راه خواهند یافت و در آنجا برای مدت‌های مدیدی جزء اسناد علمی ماندگار خواهند شد. در مقابل، پاره‌ای دیگر از تئوری‌ها، باعث جابجایی در علوم بشری و سبب تغییر نگاه و روشمندی در رفتار و کردار آدمی شده و از آن طریق، جامعه‌ی انسانی از خشکی و انجماد فکری، به طراوت و همزیستی متعادل‌تری خواهد رسید. نویسنده‌ی این کتاب، اریک فروم و تئوری‌هایش را درباره‌ی انسان و جامعه‌ی زیستی، از نوع دوم یافته و معتقد است که او در آثارش، راه رسیدن به سعادت و انسانیت را بهتر و دقیق‌تر از دیگر روانکاوان، توصیف و ترسیم کرده است. یکی از علل توفیق فروم در این آثار که عموماً در رفع موانع خروج آدمی از

مشکلات عصر و عصر مشکلات نگاشته شده، این بوده که او با مشکلات موجود به صورت تجویزی و نسخه‌پیچی برخورد نکرده است، نظیر همان کاری که بسیاری از مکاتب قرن بیستم دچار آن بوده‌اند و به همین علت هم بزودی ناکارآمد شدند. فروم تجویز نکرده که چه چیزی خوب و کدام بد است؟ اما آنقدر که توان داشته، از مفهوم خوبی و بدی، تحلیل روانکاوانه و تقریباً نزدیک به واقعیت ارائه داده است که «تو خود حدیث مفصل بخوان از این مجمل»! او ابتدا مشکلات را جستجو و واریسی کرده و آنگاه در علل وقوع و همچنین چاره‌جویی در رفع آنها برآمده است. گرچه همکاران او و اندیشمندان علوم اجتماعی، دیدگاه‌های روانکاوانه‌ی فروم را بی‌پاسخ نگذاشتند و در پاره‌ای موارد، انتقادات تندی هم بر او روا داشته‌اند، اما با این همه، تأثیر دیدگاه‌های او را در حوزه‌ی روانکاوی اجتماعی غیرقابل انکار دانسته و او را یکی از ارکان مهم در نقد مسائل اجتماعی به شمار آورده‌اند. نگاه اریک فروم در وهله‌ی نخست، نگاهی انسانگرا بوده و می‌کوشد تا محور و مرکز اندیشه‌هایش، انسان، آمال و خواستگاه‌هایش باشد، اما در عین حال نگاه سوسیالیستی را هم به عنوان یک دیدگاه اساسی و محوری در چنته‌اش محفوظ می‌دارد و به ویژه معتقد به این امر هم نیست که کمونیسم راه اساسی برای رسیدن به سوسیالیسم است. او سوسیالیست بود، اما نه چون سوسیالیست‌های دیگر، زیرا با توجه به مرامنامه و اساسنامه‌ی فکری شصت ساله موجود

از او، می‌توان به تفاوت‌های آشکار او با دیگر هم‌نوعان فکریش پی برد. برای تحلیل و دریافت دیدگاه‌های اومانستی اریک فروم، روانکاو بودن، البته شرط لازم است، اما یقیناً شرط کافی و وافی نخواهد بود و به همین لحاظ، در این اثر سعی شده تا به حوزه‌ی تخصصی روانکاوی او کمتر پرداخته شود و بیشتر تراوشات فرهنگی او که از بستر روانکاوی حاصل شده، مورد ارزیابی و واکاوی قرار گیرد. مسائل اریک فروم را که برخاسته از یک جامعه‌ی صنعتی تکنولوژی محور است تا یک جامعه‌ی سنتی ارزشگرا، در واقع باید به نوعی به مصائب قرن بیستم تعبیر کرد، مصائبی که بیشتر از فکر طراحان و صحنه‌گردانان این قرن بر تنش‌نشات گرفته است. دو جنگ جهانی اول و دوم در دهه‌های آغازین آن، انقلاب بلشویکی روسیه، جنگ ویتنام، انفجار دو بمب اتمی در هیروشیما و ناگازاکی ژاپن و پیدایش جنبش دانشجویی فرانسه، نمونه‌هایی از مشکلات و مصائب فراگیر در قرن بیستم میلادی بودند که تحلیل روانکاوان اجتماعی خُبره‌ای چون فروم و دیگر همکاران او را می‌طلبد. بنابراین وقتی از مسائل اریک فروم و جامعه‌ی صنعتی او سخن می‌گوییم، بیشتر منظور اتخاذ نگاه و روش تحلیل گفتمانی است که ممکن است در تحلیل و بررسی وضعیت اجتماعی جامعه‌ی ما به کار آید. اما بیشترین افسوس این نکته است؛ کاش آن روز که جامعه‌ی سنتی ما که درگیر نگاه‌های تند و دو آتشی ایدئولوگ‌های افراطی چپ و راست در عرصه‌ی

مسائل داخلی خود بود، گوشه‌ی چشمی هم به روش نقد در اندیشه‌های روانکاوانه می‌داشت، شاید گشایشی در امور اجتماعی‌مان حاصل می‌شد، چون این روش از نقد اجتماعی، امکان سازندگی و تغییر در رفتار، کارآمدتر خواهد بود. یک روانکاو زمانی که از «توهم» سخن می‌گوید، از واژه‌ی «Illusion» کمک می‌گیرد، زیرا فرض او بر این است که با نوعی از بیماری روبرو است که باید در درمان آن بکوشد، اما یک فیلسوف در برخورد با یک امر «متوهم»، از واژه‌ی «Fantasy» بهره می‌برد، چون او با یک جهان در تماس است و جهان متوهم با ذهن و ذهنیت موهوم متفاوت خواهند بود و می‌بینیم که اریک فروم با واژه‌ی نخست، فراوان پنجه سوده است و این یعنی اینکه او با بیمارانی برخورد داشته که متوهم بوده‌اند و هم اینکه او در جهان مصرفی و صنعتی توهم‌زایی زندگی می‌کرده و لزوماً نگاهش را باید در دو کانون محوری متمرکز می‌کرد؛ درمان و حل مشکلات روانی بیماران خود، و دیگر نقد جهان موجود که در دیدگاه او اساساً بیماری‌زا بوده است. از دیدگاه فروم، جهان ما، جهانی مصرف‌زده است و با دست پیش می‌کشد و با پا پس می‌زند و حرصی پایان‌ناپذیر را بر انسان معاصر تحمیل کرده است. از دیدگاه او، انسان معاصر، هم فقیر است و هم بی‌هویت، و مصرف‌کننده‌ی همیشگی است. این انسان بی‌هویت و فقیر به زعم نظر فروم، نوشیدنی‌ها، خوردنی‌ها، کشیدنی‌ها، دیدنی‌ها و خواندنی‌ها را می‌بلعد و همه‌ی این بلعیدنی‌ها، مورد مصرف

آدمی است. جهان شیئی بزرگی برای تقویت اشتهای آدمی در آمده است، مانند بطری بزرگ، سیبی بزرگ و یا پستانی بزرگ، انسان به مکنده‌ای همواره چشم به راه و ناکام تبدیل شده است.^(۱) فروم از طریق تحلیل صفت اشتهاناپذیری آدمی به این نتیجه روانشناختی رسیده که همین ویژگی مصرف‌زدگی در آدمی نیز سبب هلاک او خواهد شد. راهکارهای پیشنهادی فروم برای برون‌رفت از کیفیت جعلی و هویت حبابی که جهان مصرفی با پشتیبانی نظام کاپیتالیسم و همکاری تکنولوژی برای انسان دست و پا کرده عبارت است از؛ آگاهی، تمرین، تجربه‌ی جدید، تحمیل ترس و اراده و آموزش که مهمترین راه در تغییر رفتار آدمی و کسب توفیق‌های نوین در زندگی است. این راهکارها اگرچه کلی است اما شایسته است. این آگاهی که تمام تفکر فلسفی مطابق دیدگاه دکارت، مبتنی بر تعلیم آن است، ابتدا از طریق احساس نیاز به آگاهی و سپس از راه اندیشمندان جامعه میسر خواهد شد. زیرا اندیشمندان هر جامعه در واقع ستون‌های اصلی فرهنگ و مسیر رشد و توسعه‌ی آن جامعه‌اند، اگر آنها هیچ کاری نکنند، آموزاندن مسیر و روش تفکر و نه نوع آن به مردم، خود کاری عمیق و کارستان خواهد بود و به تعبیر درست کانت: «فلسفه آموختن اندیشیدن است، نه آموختن اندیشه‌ها». آگاهی از تفکر و بکار بستن آن و نه غرق شدن در آن، کاری ضروری و حیاتی است و یکی از سامانه‌های تشخیص‌دهنده‌ی این ضرورت، روانکاوی اجتماعی است